

MAKTABGACHA TA'LIMDA BOLALARNING KOMMUNIKATIV VA IJTIMOYIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI

Musirmonova Dilobar Odil qizi
Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchisi

CURRENT ISSUES IN DEVELOPING COMMUNICATIVE AND SOCIAL COMPETENCIES OF CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION

Musirmonova Dilobar Odil qizi
Lecturer, Kashkadarya Pedagogical Technical School

Annotatsiya: *Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy asoslari hamda amaliy ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy ta'lim sharoitida bolalarning muloqot madaniyati, hamkorlik ko'nikmalari, ijtimoiy moslashuvchanligi va emotsional intellektini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatida uchrayotgan dolzarb muammolar va ularni bartaraf etishning samarali yo'llari ko'rsatib berilgan.*

Kalit so'zlar: *Kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy kompetensiya, maktabgacha ta'lim, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, muloqot madaniyati, hamkorlik, innovatsion pedagogika, bolalar rivojlanishi.*

Abstract: *This article examines the theoretical foundations and practical significance of developing communicative and social competencies in preschool children. The study analyzes the factors influencing the development of communication culture, cooperation skills, social adaptability, and emotional intelligence in the context of modern education. Furthermore, it identifies current challenges encountered in preschool educational institutions and proposes effective approaches to addressing these issues. The development of communicative and social competencies is considered an essential condition for ensuring children's successful socialization and comprehensive personal growth.*

Keywords: *Communicative competence, social competence, preschool education, social-emotional development, communication culture, cooperation, innovative pedagogy, child development.*

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari ta'lim tizimi oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Xususan, maktabgacha ta'lim bosqichida bolalarni nafaqat bilim bilan qurollantirish, balki ularning hayotiy kompetensiyalarini shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun insondan

samarali muloqot qila olish, jamoada ishlash, muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish va ijtimoiy munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish kabi ko'nikmalar talab etiladi.

Maktabgacha yosh davri shaxsning ijtimoiylashuvi va kommunikativ qobiliyatlari shakllanishining eng muhim bosqichi hisoblanadi. Aynan shu davrda bola atrofdagilar bilan muloqot qilishni, o'z his-tuyg'ularini ifodalashni, boshqalarning fikrini hurmat qilishni hamda jamiyat qoidalariga moslashishni o'rganadi. Shu sababli kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi bugungi kunda pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Kommunikativ kompetensiya shaxsning turli vaziyatlarda samarali muloqot qila olish, fikrini aniq va ravon ifodalash, suhbatdoshni tinglash va tushunish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Ijtimoiy kompetensiya esa insonning jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan hamkorlik, mas'uliyat, empatiya, bag'rikenglik va ijtimoiy moslashuvchanlik kabi sifatlarini qamrab oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ushbu kompetensiyalar o'yin faoliyati, tengdoshlar bilan muloqot, kattalar bilan hamkorlik va kundalik ijtimoiy tajribalar orqali rivojlanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalari rivojlangan bolalar maktab ta'limiga tezroq moslashadi, akademik muvaffaqiyatga erishadi va kelajakda ijtimoiy hayotda faolroq ishtirok etadi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida bir qator muammolar kuzatilmoqda.

Birinchidan, bolalarning gadjetlar va raqamli qurilmalarga haddan tashqari bog'lanib qolishi jonli muloqot imkoniyatlarini cheklamoqda. Ko'plab bolalar vaqtining katta qismini telefon, planshet yoki televizor qarshisida o'tkazayotgani sababli tengdoshlari bilan muloqot qilish tajribasi kamaymoqda.

Ikkinchidan, ayrim ota-onalarning pedagogik bilim va ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmaganligi bolalarda kommunikativ madaniyatning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Oilada jonli muloqotning kamayishi, bolalar fikriga yetarli e'tibor berilmasligi ham muhim omillardan biridir.

Uchinchidan, ayrim maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayonining asosan akademik tayyorgarlikka yo'naltirilishi natijasida ijtimoiy-emotsional rivojlanish masalalariga yetarli e'tibor qaratilmayapti.

To'rtinchidan, pedagoglarning zamonaviy kommunikativ texnologiyalar va ijtimoiy-emotsional ta'lim metodlari bo'yicha malakasini muntazam oshirish zarurati mavjud.

Bolalarda mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etadi. Rolli o'yinlar bolalarda muloqot qilish, muammolarni hal etish va turli ijtimoiy rollarni o'zlashtirish imkonini beradi. "Do'kon", "Shifoxona", "Mehmon kutish" kabi syujetli-rolli o'yinlar bolalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Jamoaviy faoliyat va loyihalar ham samarali vosita hisoblanadi. Guruhda

bajariladigan topshiriqlar bolalarni hamkorlik qilish, mas'uliyatni bo'lishish va bir-birining fikrini hurmat qilishga o'rgatadi. Badiiy adabiyotlardan foydalanish ham kommunikativ rivojlanishga xizmat qiladi. Ertaklar, hikoyalar va sahnalashtirish mashg'ulotlari bolalarning nutq boyligini oshiradi, empatiya va axloqiy tushunchalarni rivojlantiradi. So'nggi yillarda dunyo ta'lim amaliyotida keng qo'llanilayotgan Social-Emotional Learning (SEL) dasturlari bolalarning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish va ijtimoiy munosabatlarni samarali tashkil etish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishda oila va ta'lim muassasasining hamkorligi alohida ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandlari bilan muntazam suhbatlashishi, ularning fikrlarini tinglashi va mustaqil fikr bildirishiga imkon yaratishi zarur. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar uchun treninglar, seminarlar va mahorat darslarini tashkil etish orqali oilalarning pedagogik madaniyatini oshirish mumkin. Bu esa bolalarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagog va ota-onalar o'rtasidagi muntazam axborot almashinuvi boladagi kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarning rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi maktabgacha ta'lim mazmuniga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ushbu yondashuvga ko'ra, bolaga faqat bilim berish emas, balki uning kundalik hayotda mustaqil faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish muhim hisoblanadi. Kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalar aynan shunday tayanch kompetensiyalar sirasiga kiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetensiya nutq faoliyatining rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Bola o'z fikrini erkin ifodalash, savol berish, suhbatni davom ettirish va boshqalar fikrini tinglash jarayonida muloqot madaniyatini o'zlashtiradi. Shu sababli ta'lim jarayonida bolalarning faol nutqiy ishtirokini ta'minlaydigan metodlardan foydalanish muhimdir. Ijtimoiy kompetensiyaning shakllanishi esa bolaning tengdoshlari va kattalar bilan o'zaro munosabatlari orqali amalga oshadi. Jamoada ishlash, navbat kutish, qoidalarga rioya qilish, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish kabi ko'nikmalar bolaning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Ayniqsa, guruhli o'yinlar va hamkorlikdagi topshiriqlar bolalarda mas'uliyat, hurmat va hamjihatlik hissini rivojlantiradi.

Bugungi kunda xalqaro ta'lim amaliyotida keng qo'llanilayotgan Social Emotional Learning (SEL) dasturlari bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda. Ushbu yondashuv bolalarda o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish, boshqalarni tushunish, ijobiy munosabatlar o'rnatish va mas'uliyatli qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, SEL elementlaridan foydalanilgan guruhlarda bolalarning muloqot faolligi, o'zaro hamkorligi va o'quv motivatsiyasi yuqori bo'ladi. Shuningdek, STEAM ta'lim elementlarini maktabgacha

ta'limga integratsiya qilish ham bolalarda kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini bermoqda. Loyihaviy faoliyat davomida bolalar birgalikda muammolarni hal qiladi, fikr almashadi va jamoaviy qarorlar qabul qiladi. Bu esa ularning hamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Pedagogning shaxsiy namunasi ham kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalar rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Pedagogning bolalar bilan samimiy, hurmatga asoslangan va qo'llab-quvvatlovchi munosabati ijobiy psixologik muhit yaratadi. Natijada bolalar o'z fikrlarini erkin ifodalashga intiladi va muloqot jarayonida faolroq ishtirok etadi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirish hamda oila bilan hamkorlikni kuchaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalar maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsini har tomonlama rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyat sharoitida ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi, oilaviy munosabatlarning o'zgarishi va ta'lim tizimidagi transformatsiyalar mazkur yo'nalishda yangi yondashuvlarni talab etmoqda.

Bolalarda kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni samarali rivojlantirish uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish, pedagoglar malakasini oshirish, ijtimoiy-emotsional ta'lim dasturlarini keng qo'llash hamda oila va ta'lim muassasasi hamkorligini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES:

1. UNESCO. Early Childhood Care and Education Global Report. Paris: UNESCO Publishing, 2024.
2. UNICEF. Early Childhood Development Strategy 2023–2030. New York, 2023.
3. OECD. Starting Strong VIII: Early Childhood Education and Care. Paris: OECD Publishing, 2024.
4. CASEL. Social and Emotional Learning Framework. Chicago, 2024.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Maktabgacha ta'limning davlat o'quv dasturi "Ilk qadam". Toshkent, 2022.
6. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2022.
7. Ismoilova Z.K., Raximova D.R. Maktabgacha pedagogika va innovatsion texnologiyalar. Toshkent, 2023.

8. Nurmatova M.B. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy rivojlanishining pedagogik asoslari. Toshkent, 2024.

